

MICHAŁ KOWALSKI

Sztuczna inteligencja a usprawnienie postępowania przed sądami administracyjnymi. Kilka refleksji na tle doświadczeń wybranych systemów prawnych*

Artificial Intelligence and the Improvement of Proceedings Before Administrative Courts: Some Reflections on the Application of Selected Legal Systems

Abstract

The study attempts to present the potential impact of artificial intelligence algorithms on streamlining administrative court procedures in the near future. The main objective of the study is to examine which areas of administrative court operations could be supported or replaced by computer programs in the future, in order to relieve the administrative staff, assistant corps and judicial staff of the tasks they currently perform. The replacement of highly qualified court officials in the simplest, repetitive and time-consuming activities related to the initiation, conduct and conclusion of proceedings before an administrative court, and the performance of numerous activities supporting or supplementing the judicial process, such as the determination of formalities, the sending of correspondence or the anonymisation of the reasons for judgments issued by the court, may in the future free up space for people working

MICHAŁ KOWALSKI – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, ORCID – 00000002 81120922, e-mail: mkowalski@nsa.gov.pl

* Artykuł stanowi rozbudowaną wersję referatu wygłoszonego w dniu 25 października 2024 r. podczas VI Konferencji poświęconej nowym technologiom i sztucznej inteligencji. *Aspekty prawne i praktyczne gospodarki cyfrowej*, zorganizowanej przez Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

[HTTPS://DOI.ORG/10.36128/PRIW.V153.1161](https://doi.org/10.36128/PRIW.V153.1161)

in the court. Consequently, at least in principle, this should contribute to the streamlining of administrative court proceedings in Poland. The answer to this question will be supplemented by an examination of the current experience of several legal systems which, in my opinion, are experimenting the most with the use of artificial intelligence in the judiciary or are introducing pilot programmes.

SŁOWA KLUCZE: sąd administracyjny, sztuczna inteligencja, sprawność postępowania sądowego

KEYWORDS: administrative court, artificial intelligence, efficiency of court proceedings

1 | Uwagi wprowadzające

Prawo do sądu administracyjnego jest prawem człowieka ugruntowanym zarówno na poziomie światowych^[1], jak i regionalnych^[2] systemów ochrony praw człowieka^[3]. Posiada także pierwszoplanowe umocowanie na poziomie polskiej Konstytucji^[4] oraz stosownych rozwiązań ustawowych^[5]. Zarówno w doktrynie^[6], jak i środowisku sędziów sądów

¹ Art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167- zał). Szeroko na ten temat: Michał Kowalski, *Prawo do sądu administracyjnego. Standard międzynarodowy i konstytucyjny oraz jego realizacja* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 11 oraz Michał Kowalski, „Standard światowy ONZ”, [w:] *System prawa sądownictwa administracyjnego*, t. I, red. Grzegorz Łaszczyca, Wojciech Piątek (Warszawa: Wolters Kluwer, 2023), 270.

² Art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 – art. 6) na ten temat Kowalski, „Standard regionalny Rady Europy”, 290. oraz art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE.C. 2007 r., Nr 303, poz. 1). Jacek Chlebny, „Standard unijny ochrony sądowej”, [w:] *System prawa sądownictwa administracyjnego*, t. I, 309.

³ Michał Kowalski, *Prawo pomocy w systemie ochrony praw człowieka* (Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013), 220.

⁴ Art. 45 w związku z art. 77 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm. – powoływanej dalej jako Konstytucja RP).

⁵ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2024 r., poz. 935); dalej: p.p.s.a.

⁶ Michał Kowalski, „Między jawnością a sprawnością postępowania przed sądem administracyjnym (kilka refleksji związanych z pandemią i jej zakończeniem)” *Państwo i Prawo*, nr 12 (2023): 126-140.

administracyjnych intensyfikują się w ostatnim czasie dyskusje oraz mnożą koncepcje w zakresie zwiększenia sprawności postępowania przed sądem administracyjnym^[7].

Zarówno na poziomie międzynarodowym, europejskim jak i polskiej Konstytucji pierwszoplanową wartością rzetelnego procesu sądowego jest postulat rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, a więc bez nieuzasadnionej zwłoki^[8]. O sprawności działania państwa, również w tym zakresie, mowa jest już w preambule do Konstytucji RP, gdzie wskazano na konieczność zapewnienia w działaniu instytucji publicznych rzetelności i sprawności. Rozwinięcie tej generalnej wytycznej potwierdza art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdy ma prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Podobnie w art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, jak i w art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej mowa jest o prawie każdego człowieka do rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie. Również jedną z podstawowych zasad przewidzianych na gruncie ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi jest zasada szybkości postępowania, zgodnie z którą sąd administracyjny powinien podejmować czynności zmierzające do szybkiego załatwienia sprawy i dążyć do jej rozstrzygnięcia na pierwszym posiedzeniu (art. 7 p.p.s.a.).

Zgodnie z roczną informacją Prezesa NSA o funkcjonowaniu sądów administracyjnych w 2023 r. przedstawioną w tym roku Zgromadzeniu Ogólnemu Sędziów NSA średni czas załatwienia sprawy w wojewódzkich sądach administracyjnych wyniósł niewiele ponad cztery miesiące. Wobec faktu, że prawie 75% spraw kończy się prawomocnie przed tymi sądami można uznać, że w zdecydowanej większości spraw obywatel uzyskuje w sądzie ochronę przed niezgodnymi z prawem działaniami organów władzy publicznej w bardzo krótkim, kilkumiesięcznym terminie. Z kolei w NSA „miernik sprawności postępowania, wynoszący na koniec 2023 r. około 16 miesięcy, ma charakter statystyczny. Nadal na naszych wokandach są sprawy, które do NSA wpłynęły 3 albo nawet 4 lata temu”. W tym świetle

⁷ Michał Kowalski, „Sprawność proceduralna sądów administracyjnych – analiza wybranych mechanizmów procesowych” *Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego* (2021): 299 [numer specjalny].

⁸ Michał Kowalski, „Skarga na przewlekłość postępowania sądowego – przesłanki ustanowienia instytucji i sądowa praktyka jej funkcjonowania”, [w:] *Wyzwania współczesnego prawa. Księga pamiątkowa dedykowana SSN Tadeuszowi Szymankowi*, red. Barbara Bajor, Przemysław Saganek (Warszawa: Wydawnictwo EWSPiA, 2018), 381.

należy wskazać, że w postępowaniu przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi realizowany jest wysoki standard szybkiego rozpoznawania spraw na działanie lub bezczynność organów administracji, niemniej jednak w Naczelnym Sądzie Administracyjnym czas oczekiwania na rozpoznanie sprawy nadal pozostaje dość odległy. W 2022 r. ponad 32% skarg kasacyjnych przed NSA zostało rozpatrzonych poniżej roku. Co się tyczy 2023 r., wskaźnik ten wyniósł prawie 29%, a w pierwszej połowie 2024 r. ponad 24%. Bardziej niepokojące są jednak dane dotyczące ilości skarg kasacyjnych oczekujących w NSA ponad 2 lata. I tak w 2022 r. było to 41% spraw, w 2023 r. – 52% spraw, zaś w pierwszym półroczu 2024 r. prawie połowa (49,34%) skarg kasacyjnych oczekiwało na rozpoznanie powyższej 2 lat^[9].

Fundamentalnymi założeniami reform postępowania sądowoadministracyjnego z 2015 i 2017 r. było usprawnienie i uproszczenie postępowania przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi oraz podniesienie sprawności orzekania przez NSA^[10]. Efekty niektórych z przyjętych wówczas rozwiązań są obecnie wyraźnie widoczne, jak choćby postępowanie uproszczone przed wojewódzkim sądem administracyjnym czy też umarzanie postępowań administracyjnych przez sąd, które odniosły niewątpliwy sukces, jak również merytoryczne uprawnienie wojewódzkiego sądu administracyjnego przewidziane w art. 145a § 1 w związku § 3 p.p.s.a., które można uznać za porażkę, ponieważ od początku obowiązywania tych unormowań sądy skorzystały z nich jedynie w kilkudziesięciu sprawach^[11]. Obecnie trwają prace nad dalszymi usprawnieniami procedury sądowoadministracyjnej w kierunku poprawy jej sprawności, jedna z najnowszych propozycji zakłada przykładowo wprowadzenie uprawnienia wojewódzkich sądów administracyjnych do występowania w sprawach „powtarzalnych” z wnioskiem do Naczelnego Sądu Administracyjnego o podjęcie tzw. „uchwały pilotażowej” na wzór postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu. Przedstawiony tekst nie będzie jednak zawierał oceny *de lege lata* obowiązujących przepisów ani też propozycji *de lege ferenda* w zakresie zmian legislacyjnych mających na celu usprawnienie procesu sądowoadministracyjnego, a raczej pewną refleksję na temat wykorzystania w tym zakresie nowych technologii w ramach istniejącego już stanu rzeczy.

⁹ www.nsa.gov.pl/sprawozdania-roczne.

¹⁰ Roman Hauser, „Wstępne założenia nowelizacji ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami” *Państwo i Prawo*, z. 2 (2013): 32

¹¹ Kowalski, *Sprawność proceduralna sądów*, 309–310.

W opracowaniu podjęto zatem próbę przedstawienia możliwości ewentualnego wpływu w niedalekiej przyszłości algorytmów opartych na sztucznej inteligencji na usprawnienie postępowania przed sądem administracyjnym. Głównym celem opracowania jest rozważenie, które obszary funkcjonowania tych sądów mogłyby zostać ewentualnie wsparte lub w przyszłości zastąpione przez programy komputerowe w celu odciążenia personelu administracyjnego, korpusu asystenckiego i kadry sędziowskiej od zadań aktualnie przez nich wykonywanych. W konsekwencji, przynajmniej w założeniu, powinno to przyczynić się do usprawnienia postępowania przed sądem administracyjnym w Polsce. Uzyskanie odpowiedzi na to pytanie zostanie uzupełnione zbadaniem aktualnych doświadczeń kilku systemów prawnych, które w mojej ocenie w najszerszym zakresie eksperymentują lub wprowadzają programy pilotażowe operujące przy użyciu sztucznej inteligencji w obszarze wymiaru sprawiedliwości. Uwzględnione zostaną także najnowsze regulacje europejskie wprowadzone do porządku prawnego w omawianym zakresie.

2 | Sztuczna inteligencja na tle doświadczeń innych systemów prawnych oraz kształtujący się standard europejski

Chin nie można co prawda zaliczyć do krajów o wysokich standardach przestrzegania praw człowieka, to jednak należy zwrócić uwagę, że śmiało wprowadzają one nowe technologie w ramach usprawnienia organów wymiaru sprawiedliwości. Z dużą zatem ostrożnością należy przyjrzeć się wprowadzanym w ramach tego systemu prawnego i technologicznego innowacjom. W ciągu ostatnich kilku lat regulacje prawne z zakresu sztucznej inteligencji ewoluowały w tym kraju w bardzo szybkim tempie. Pomimo, że w tym kraju nie ustanowiono uniwersalnych unormowań konwencyjnych w zakresie wdrażania systemów sztucznej inteligencji, jak uczyniono to w Europie, to jednak wydaje się, że Chiny są liderem we wdrażaniu wielu rozwiązań wykorzystujących rozwiązania technologiczne w wymiarze

sprawiedliwości^[12]. Przykładowo prowadzone są w tym kraju na gruncie procesowym programy pilotażowe w ramach, których zastępuje się urzędników sądowych asystentami sztucznej inteligencji, do których zadań należy m.in. transkrypcja notatek do spraw, odnajdywanie i przeszukiwanie akt oraz prezentowanie sędziom dowodów. Niewątpliwie w pewnym zakresie zastąpienie w niedalekiej przyszłości ręcznych zapisów nagraniami i automatyczną transkrypcją przy użyciu technologii rozpoznawania pisma, głosu czy twarzy może poprawić sprawność postępowania sądowego^[13]. Z kolei w sensie materialnoprawnym chińskie sądy wydały ostatnio kilka przełomowych orzeczeń w procesach dotyczących sztucznej inteligencji. Przykładowo Sąd Internetowy w Pekinie wydał w 2023 r. orzeczenie w sprawie Li Yunkai v. Liu Yuanchun w którym orzekł, że treść wygenerowana przez sztuczną inteligencję może podlegać ochronie praw autorskich, jeśli użytkownik ludzki wniósł istotny wkład w stworzenie dzieła. W swoim wyroku Sąd stanął na stanowisku, że algorytm sztucznej inteligencji nie może być autorem dzieła, ponieważ nie jest człowiekiem, a powód ma prawo do praw autorskich do zdjęcia wygenerowanego przez komputer na tej podstawie, że osobiście wybrał i ułożył kolejność podpowiedzi, ustawił parametry i wykrył styl wyjścia, co gwarantuje wystarczający poziom oryginalności w pracy. Jest to przeciwieństwo decyzji wydanej przez Urząd ds. Praw Autorskich Stanów Zjednoczonych w sprawie Zarya of the Dawn, który nie uznał praw autorskich do obrazów generowanych przez sztuczną inteligencję^[14]. Pokazuje to odmiennosc podejść poszczególnych systemów prawnych do podobnych zagadnień, niemniej jednak wskazuje również na poszukiwania w ramach konkretnych ustawodawstw sposobów wykorzystania algorytmów sztucznej inteligencji dla usprawniania czynności poza orzeczniczych z zakresu postępowania sądowego, a także wskazuje na pojawienie się nowych kategorii spraw związanych z używaniem systemów operujących przy wykorzystaniu stosownych algorytmów AI.

W Europie zagadnienie sztucznej inteligencji również znajduje obecnie pierwszoplanowe miejsce w obszarze regionalnych organizacji ochrony

¹² Cheryl Yu, Barbara Li, *AI explained: AI regulations and PRC court decisions in China*. www.reedsmith.com.

¹³ Ikenna Emewu, *Shanghai courts start to replace clerks with AI assistants*. africachinapresscentre.org.

¹⁴ Aaron Wininger, *Beijing Internet Court Releases Translation of Li vs. Liu Recognizing Copyright in Generative AI*. www.chinaiplawupdate.com.

praw człowieka. W preambule do przyjętej w dniu 5 września 2024 r. Ramowej Konwencji Rady Europy o sztucznej inteligencji i prawach człowieka, demokracji i praworządności wskazano, że jej twórcy świadomi są przyspieszającego rozwoju nauki i technologii oraz głębokich zmian spowodowanych działaniami w ramach cyklu życia systemów sztucznej inteligencji, które mają potencjał promowania dobrobytu ludzkości, a także indywidualnego i społecznego dobrostanu, zrównoważonego rozwoju, równości płci i wzmocnienia pozycji wszystkich kobiet i dziewcząt, a także innych ważnych celów i interesów, poprzez zwiększanie postępu i innowacji oraz uznając, że działania w ramach cyklu życia systemów sztucznej inteligencji mogą oferować bezprecedensowe możliwości ochrony i promowania praw człowieka, demokracji i praworządności, ale także zaniepokojeni, że pewne działania w ramach cyklu życia systemów sztucznej inteligencji mogą podważać godność człowieka i autonomię jednostki, prawa człowieka, demokrację i praworządność. W preambule do Konwencji wskazano poza tym, że jej twórcy zaniepokojeni są ryzykiem dyskryminacji w kontekstach cyfrowych, w szczególności tych obejmujących systemy sztucznej inteligencji oraz ich potencjalnym wpływem na tworzenie lub pogłębianie nierówności, w tym tych doświadczanych przez kobiety i osoby znajdujące się w sytuacjach zagrożenia, w zakresie korzystania z ich praw człowieka i ich pełnego, równego i skutecznego uczestnictwa w sprawach gospodarczych, społecznych, kulturalnych i politycznych oraz zaniepokojeni niewłaściwym wykorzystaniem systemów sztucznej inteligencji i sprzeciwiając się wykorzystywaniu takich systemów do celów represyjnych z naruszeniem międzynarodowego prawa praw człowieka, w tym poprzez arbitralne lub bezprawne praktyki nadzoru i cenzury, które podważają prywatność i autonomię jednostki. Jej twórcy podkreślili również, że Konwencja ma na celu rozwiązanie konkretnych wyzwań, które pojawiają się w całym cyklu życia systemów sztucznej inteligencji oraz zachęcenie do rozważenia szerszych ryzyk i skutków związanych z tymi technologiami, w tym, ale nie wyłącznie, zdrowia ludzkiego i środowiska oraz aspektów społeczno-ekonomicznych, takich jak zatrudnienie i praca^[15].

Unia Europejska także podpisała Konwencję ramową Rady Europy o sztucznej inteligencji i prawach człowieka, demokracji i praworządności. Zgodnie z Komunikatem Komisji Europejskiej sztuczna inteligencja odnosi się do systemów, które wykazują inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań – do pewnego stopnia

autonomicznie – w celu osiągnięcia konkretnych celów. Systemy sztucznej inteligencji (*artificial intelligence*) mogą być oparte na oprogramowaniu działając w świecie wirtualnym, jak m.in. asystenci głosowi, oprogramowanie do analizy obrazu, wyszukiwarki, systemy rozpoznawania mowy i twarzy lub mogą być wbudowane w urządzenia takie jak zaawansowane roboty, samochody autonomiczne, drony lub aplikacje internetu rzeczy. Mogą być też wykorzystywane do wykonywania tłumaczeń z obcych języków, generowania napisów w filmach wideo lub blokowania spamu^[16].

Wspomnianym regulacjom przyświeca przeświadczenie, że ramy regulacyjne oparte na prawach człowieka i podstawowych wartościach opracowane przez Unię przyczynią się do rozwoju systemów sztucznej inteligencji, które będą przynosiły korzyści cywilizacji ludzkiej. W założeniu oznacza to w ocenie organizacji europejskich lepszą ochronę zdrowia, bezpieczniejszy i bardziej ekologiczny transport oraz sprawniej działające usługi publiczne dla obywateli. Komisja planuje zakończenie prac nad kodeksem postępowania najpóźniej w kwietniu 2025 r. Informacje zebrane w ramach konsultacji będą również przydatne dla Europejskiego Urzędu do spraw sztucznej inteligencji, który będzie nadzorował wdrażanie i egzekwowanie przepisów dotyczących modeli AI ogólnego przeznaczenia przewidzianych w akcie w sprawie sztucznej inteligencji^[17].

Zastosowanie rozwiązań operujących z wykorzystaniem technologii sztucznej inteligencji jest aktualnie widoczne zarówno w ramach poszczególnych systemów prawnych, w szczególności takich jak wspomniane Chiny oraz Stany Zjednoczone, jaki i w ramach regionalnych systemów ochrony praw człowieka. Stosowne kroki w tym zakresie podejmowane są zarówno w ramach Rady Europy, jak i Unii Europejskiej. W Europie dostrzegając korzyści, ale także zagrożenia płynące z powszechnego zastosowania sztucznej inteligencji zwraca się uwagę przede wszystkim na konieczność ochrony praw podstawowych. Są to najnowsze i zarazem pionierskie unormowania na skalę światową, a zatem czas pokaże, czy okażą się skuteczne i czy przyjęty kierunek zmian okazał się właściwy. W mojej ocenie bardzo istotne jest dostrzeżenie zagrożeń jaki może nieść za sobą zbyt nie „zaufanie” sztucznej inteligencji i konieczność oceny wprowadzania

¹⁶ Komunikat Komisji Europejskiej z dnia 25 kwietnia 2018 r. Sztuczna inteligencja dla Europy. Agnieszka Hajos-Iwańska, „Sztuczna inteligencja jako uczestnik obrotu gospodarczego”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczewski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2021), 401.

¹⁷ commission.europa.eu.

wszelkich rozwiązań w tym zakresie z uwzględnieniem optyki ochrony praw podstawowych wynikających z dorobku prawnego Rady Europy oraz Unii Europejskiej. Nie mniej jednak, uwzględniając wspomniane zasady o charakterze fundamentalnym można w przyszłości rozważyć stopniowe wprowadzenie do procedury sądowej pewnych rozwiązań operujących z bezpiecznym wykorzystaniem algorytmów sztucznej inteligencji.

3 | Refleksja końcowa

Współczesne wykorzystanie sztucznej inteligencji przez prawników w postaci czatbotów, kodowania, analityki predykcyjnej i uczenia maszynowego może sugerować przyszłe wykorzystanie algorytmów sztucznej inteligencji do usprawnienia postępowania przed sądem administracyjnym. Mam tu na myśli częściowe zastąpienie wysoko wykwalifikowanych urzędników sądowych, w tym asystentów sędziów sądów administracyjnych, w wykonywaniu najprostszych, powtarzalnych, ale bardzo czasochłonnych czynności związanych z wszczęciem, tokiem lub zakończeniem postępowania przed sądem administracyjnym oraz wykonywaniu licznych czynności wspomagających lub uzupełniających proces orzeczniczy. Przykładowo wśród takich można wymienić m.in. rejestrację spraw, generowanie nowych sygnatur akt spraw, ustalenie i wezwanie do uzupełnienia braków formalnych oraz tworzenie stosownych zarządzeń i wezwań w tym zakresie, ustalanie prawidłowości pełnomocnictw, informowanie o terminach posiedzeń i składach orzekających, w szczególności przygotowywanie zarządzeń o terminie rozprawy, weryfikowanie podpisania uzasadnienia przez cały skład orzekający, wysyłanie korespondencji oraz obliczanie określonych przez sąd terminów do dokonania określonych czynności procesowych, w tym przysyłanie odpisów orzeczeń wraz z uzasadnieniami lub innego rodzaju pism, takich jak wezwania lub zawiadomienia. W mojej ocenie należałoby również rozważyć w tym zakresie usprawnienie lub całkowite zastąpienie człowieka algorytmem pracującym przy wykorzystaniu sztucznej inteligencji w zakresie procesu anonimizacji uzasadnień wydanych przez sąd orzeczeń, a może nawet w niedalekiej przyszłości generowanie stanów faktycznych (części historycznej) uzasadnień orzeczeń w sprawach „prostych,” i „powtarzalnych”, co mogłoby stworzyć w niedalekiej przyszłości znacznie większą przestrzeń dla ludzi pracujących

w sądzie i w konsekwencji, przynajmniej potencjalnie wpłynąć na znaczne usprawnienie i przyspieszenie procesu sądowoadministracyjnego^[18].

Współczesne wykorzystanie przez prawników sztucznej inteligencji może sugerować w przyszłości wykorzystanie sztucznej inteligencji w celu zgromadzenia, selekcji i przedstawiania materiałów procesowych, w tym materiału dowodowego, sędziom. W literaturze wspomina się również o humanoidalnych świadkach, cyberbiegłych czy też autonomicznych źródłach dowodowych. Trzeba jednak pamiętać, że przynajmniej część tak zgromadzonych dowodów może być zgromadzona z uwzględnieniem preferencji politycznych, społecznych czy etycznych przypisanych botowi przez twórcę programu. W sądach tego rodzaju programy mogą służyć choćby do monitorowania linii orzeczniczych, co może być pomocne przy zachowaniu ich jednolitości. Tego rodzaju programy pilotażowe wprowadzone są m.in. w Chinach. Nie wyręczają one pracowników sądów ani sędziów w pracach koncepcyjnych, ale przykładowo śledzą linie orzecznicze, gromadząc materiał do danej sprawy lub wskazując na pojawiające się anomalie, rozumiane jako odstępstwa o jednolitej linii orzeczniczej. W takim przypadku rozstrzygnięcie sprawy należy do sędziego, ale rzetelna informacja na temat ukształtowanej linii orzeczniczej lub jej ewentualnym braku może stanowić istotną pomoc dla sędziego oraz jego asystenta i wpłynąć na usprawnienie procesu orzeczniczego. Prowadzone są także programy pilotażowe w ramach, których zastępuje się urzędników sądowych asystentami sztucznej inteligencji, do których zadań należy transkrypcja notatek do spraw, odnajdywanie i przeszukiwanie akt oraz prezentowanie sędziom dowodów. Zwraca się przy tym uwagę, że zastąpienie ręcznych zapisów nagraniami i automatyczną transkrypcją przy użyciu technologii rozpoznawania pisma, głosu czy twarzy poprawi wydajność na salach sądowych i ogólnie może przyspieszyć postępowanie sądowe. Czy tego rodzaju zastosowania programów operujących sztuczną inteligencją mogą w niedalekiej przyszłości mieć wpływ na przyspieszenie procesu przed sądem administracyjnym? Moim zdaniem jest to możliwe. Wszystkie tego rodzaju usprawnienia technologiczne powinny być uprzednio szczegółowo przetestowane i zabezpieczone przed zewnętrzną ingerencją. Wbrew pozorom proste i powtarzalne czynności wykonywane w tle procesu przed sądem administracyjnym stanowią znaczącą część wszystkich działań wykonywanych przez urzędników sądowych. Ich informatyzacja i zastąpienie przez odpowiednio do tego przystosowane programy operujące na

18 Kowalski, *Sprawność proceduralna sądów*, 309-310.

podstawie schematów sztucznej inteligencji mogą mieć w krótkim czasie realny wpływ na przyspieszenie procesu sądowego. Pragnę jednak zaznaczyć, że typu rozwiązania mogą jedynie w najprostszych czynnościach z zakresu obsługi sądowej pomóc urzędnikom sądowym. Wykorzystanie tego typu rozwiązań może znaleźć zastosowanie jedynie w zakresie czynności wspomagających funkcjonowanie sądów administracyjnych. Co wymaga podkreślenia, z pewnością nie mogą mieć wpływu na sprawowanie wymiaru sprawiedliwości przez sądy administracyjne ani jak się wydaje żadne inne sądy. Z pewnością algorytmy sztucznej inteligencji nie zastąpią wysoko wykwalifikowanych urzędników sądowych, asystentów sędziów, nie wspominając o sędziach, którzy podejmują rozstrzygnięcia w rozpatrywanej sprawie i odpowiadają za kierunek orzeczenia i jego uzasadnienie.

Podobne poglądy pojawiają się w najnowszych wystąpieniach i opracowaniach zagranicznych. Jeden z irlandzkich sędziów wskazuje, że sztuczna inteligencja może poprawić efektywność wymiaru sprawiedliwości i otworzyć społeczeństwo na prawo w sposób, który wcześniej nie był możliwy. Należy jednak w pełni zgodzić się ze stanowiskiem irlandzkiego sędziego, że zastosowanie sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości nazywane również „sprawiedliwością algorytmiczną” budzi poważne obawy i może stanowić ingerencję w rzetelny proces sądowy, w tym proces sądowoadministracyjny. Innymi słowy, sztuczna inteligencja może poprawić efektywność funkcjonowania sądownictwa, ale tzw. „sprawiedliwość algorytmiczna” może stanowić poważne zagrożenie dla konstytucyjnych i konwencyjnych praw podstawowych, a także szeroko rozumianego sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy^[19].

Nie należy tracić z pola widzenia, że poczucie sprawiedliwości jest pojęciem nieostrym, jednak jego rozumienie można zarysować w granicach humanizmu i generalnego rozumienia dobra i zła. Wydaje się, że taka optyka postrzegania sprawowania wymiaru sprawiedliwości dalece wykracza poza zastosowanie nawet najbardziej zaawansowanych algorytmów sztucznej inteligencji. Cel danego aktu prawnego odkodowywany przez sędziego w procesie orzekania wynika często nie tylko z zasad logiki, ale sędzia może nadrzędny cel danego aktu prawnego określić także na podstawie

¹⁹ Niektóre wnioski z przemówienia sędziego Leonie Reynolds na temat technologii i praworządności wygłoszonego podczas międzynarodowego seminarium Instytutu Europejskiej Sieci Szkolenia Wymiaru Sprawiedliwości (EJTN, REFI) w Rzymie w dniach 2-3 maja 2024 r. Szerzej na ten temat zobacz Michał Kowalski, „The impact of artificial intelligence on the future functioning of administrative courts” *Prawo i Więź*, nr 12 (2024).

posiadanej wiedzy ogólnej oraz doświadczenia zawodowego i życiowego, czasem nawet światopoglądu lub ludzkiego sumienia. Takie rozumienie wpisuje się we współczesną rolę sędziego jako nie tylko sędziego „ustawowego”, ale sędziego konstytucyjnego, europejskiego i konwencyjnego^[20].

Specyfika sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sędziów sądów administracyjnych, oparta na wysokiej specjalizacji oraz dużym doświadczeniu zawodowym i życiowym, w mojej ocenie sprawia, że przez długi czas jedynym realnym wsparciem merytorycznym dla sędziego będzie jego dobrze wykształcony i zaufany asystent^[21]. Stanowisko to co prawda częściowo poddają w wątpliwość informacje o zaawansowanych pracach nad tzw. „głębokim myśleniem”, poddziedziną uczenia maszynowego, w której trenuje się złożone, wielowarstwowe sieci neuronowe w celu ulepszania danych tak, aby sztuczna inteligencja mogła uczyć się złożonych funkcji i rozwijać bardzo zaawansowane umiejętności. Przyjmuje się, że głębokie myślenie (*deep thinking*) to stan, w którym działanie procesorów i oprogramowanie ukierunkowane jest kreatywne lub nieszablonowe rozwiązania zagadnień oraz analizować je i postrzegać z różnych perspektyw. Niemniej jednak nawet osiągnięcie takiego poziomu operatywności sztucznej inteligencji działającej w obszarze sprawiedliwości algorytmicznej będzie niewątpliwie zbyt odległe od ludzkiego poczucia sprawiedliwości.

Bibliografia

- Ashley Kevin, *Artificial Intelligence and Legal Analytics*, Cambridge University Press, 2017.
- Chlebny Jacek, „Standard unijny ochrony sądowej”, [w:] *System prawa sądownictwa administracyjnego*, red. Grzegorz Łaszczyca, Wojciech Piątek. 309-335. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.
- Dauter Bogusław, *Metodyka pracy sędziego sądu administracyjnego*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.

²⁰ Piotr Tuleja, „Dlaczego sędzia nie może być ustami ustawy? Prawa człowieka, a ustrojowa pozycja sądu”, [w:] *Dylematy wokół prawa do sądu*, red. Jerzy Ciapała, Robert Piszko, Agata Pyrzyńska (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 91.

²¹ Denis Galligan, Marcin Matczak, *Strategie orzekania sądowego – o wykonywaniu władzy dyskrecyjnej przez sędziów sądów administracyjnych sprawach gospodarczych i podatkowych* (Warszawa: Sprawne Państwo Program Ernst&Young, 2005), 6.

- Drachal Janusz, Aleksandra Wiktorowska i Stankiewicz Rafał, „Komentarz do art. 193 p.p.s.a.”, [w:] *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, red. Roman Hauser, Marek Wierzbowski. 836-837. Warszawa: C.H. Beck, 2019.
- Emewu Ikenna, *Shanghai courts start to replace clerks with AI assistants*. <https://africachinapresscentre.org/2020/04/01/shanghai-courts-start-to-replace-clerks-with-ai-assistants/>.
- Fisher Bogdan, „Współdzielenie danych jak niezbędny warunek rozwoju sztucznej inteligencji”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczyński. 91-109. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Galligan Denis, Marcin Matczak, *Strategie orzekania sądowego – o wykonywaniu władzy dyskrejonalnej przez sędziów sądów administracyjnych sprawach gospodarczych podatkowych*. Warszawa: Sprawne Państwo Program Ernst&Young, 2005.
- Gudowski Jacek, „Przedmowa”, [w:] Iwona Rzucidło, *Uzasadnienie orzeczenia sądowego. Ujęcie teoretyczne, a poglądy orzecznictwa*. 11-21. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Hajos-Iwańska Agnieszka, „Sztuczna inteligencja jako uczestnik obrotu gospodarczego”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczewski. 401-408 Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Kowalski Michał, „Między jawnością a sprawnością postępowania przed sądem administracyjnym – kilka refleksji związanych z pandemią i jej zakończeniem” *Państwo i Prawo*, nr 12 (2023): 126-140.
- Kowalski Michał, „Standard światowy ONZ”, [w:] *System prawa sądownictwa administracyjnego*, t. I, red. Grzegorz Łaszczyca, Wojciech Piątek. 270-290. Warszawa: Wolters Kluwer, 2023.
- Kowalski Michał, „The impact of artificial intelligence on the future functioning of administrative courts” *Prawo i Więź*, nr 12 (2024): 95-110.
- Kowalski Michał, *Prawo do sądu administracyjnego. Standard międzynarodowy i konstytucyjny oraz jego realizacja*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.
- Kowalski Michał, *Sądownictwo administracyjne gwarantem praworządności oraz ochrony praw człowieka. Wybór orzecznictwa Najwyższego Trybunału Administracyjnego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*. Warszawa: Wydawnictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego, 2022.
- Łętowska Ewa, „Między Scyllą i Charybdą – sędzia polski między Strasburgiem i Luksemburgiem” *Europejski Przegląd Sądowy*, nr 1 (2005): 3-10.
- Łętowska Ewa, Krzysztof Pawłowski, *O prawie i mitach*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.

- Lewandowski Sławomir, *Retoryczne i logiczne podstawy argumentacji prawniczej*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015.
- Michał Kowalski, *Prawo pomocy w systemie ochrony praw człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2013.
- Rzucidło Iwona, *Uzasadnienie orzeczenia sądowego. Ujęcie teoretyczne, a poglądy orzecznictwa*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Sadłowski Andrzej, „Sztuczna inteligencja jak system predykcyjny”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczewski. 393-400. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Sourdin Tania, „Judge v robot? Artificial intelligence and Judicial decision-making” *UNSW Law Journal*, nr 4 (2018): 1114-1133.
- Traple Elżbieta, „Granice eksploracji tekstów i danych na potrzeby maszynowego uczenia się przez systemy sztucznej inteligencji”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczewski. 19-39. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Tuleja Piotr, „Dlaczego sędzia nie może być ustami ustawy? Prawa człowieka, a ustrojowa pozycja sądu”, [w:] *Dylematy wokół prawa do sądu*, red. Jerzy Ciapała, Robert Piszko, Agata Pyrzyńska. 81-93. Warszawa: C.H. Beck, 2022.
- Wielec Marcin, Ewa Aleksandra Płocha, „Sztuczna inteligencja jako narzędzie pracy biegłego w procesie karnym”, [w:] *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, red. Bogdan Fisher, Adam Pązik, Marek Świerczewski. 193-208. Warszawa: Wolters Kluwer, 2021.
- Wininger Aaron, *Beijing Internet Court Releases Translation of Li vs. Liu Recognizing Copyright in Generative AI*. www.chinaiplawupdate.com.
- Yu Cheryl, Barbara Li, *AI explained: AI regulations and PRC court decisions in China*. www.reedsmith.com.

